

SOBRE LA IMMERSIÓ LINGÜÍSTICA ESCOLAR

*Sessió a càrrec de Joaquim Arenas, Joaquim Arnau, Josep M. Artigal,
Teresa Serra i Maria Soliva (21 de gener de 1994)*

Joaquim Arena (SEDEC) va encetar els torns de paraula assenyalant els dos principis bàsics per entendre l'evolució del model escolar a Catalunya des del franquisme:

1. La voluntat de generalitzar el coneixement del català a tota la població de Catalunya.
2. El perfil de l'escola desitjada, definida com a escola catalana per llengua, continguts i actituds.

Des del moment d'iniciar-se la recuperació de l'autonomia, la voluntat d'integració s'enfrontà amb un repte: els alumnes catalans es dividien entre els que coneixen les dues llengües, normalment de família catalanoparlant, i els castellanoparlants, majoritàriament unilingües. El Programa d'Immersion Lingüística (PIL) pretén respondre a aquest desequilibri en les zones de més concentració de castellanoparlants.

Malgrat els recursos esmerçats, la gran extensió del PIL, des que s'engegà el curs 1983-84 fins a l'actualitat, constitueix un risc per al propi procés: la qualitat d'aquest PIL oscil·la segons quines escoles es prenguin en consideració de les prop de 700 que l'ofereixen en l'actualitat. El PIL, que ha estat ampliat fins als 10 anys, té avui un dels seus majors reptes en la constatació que genera nous coneixedors del català, però no produeix usuaris del català.

Joaquim Arnau (Facultat de Psicologia, UB) va plantejar la pregunta que la psicolingüística considera pertinent en parlar de la immersió lingüística (IL): «en un context com el català, és la IL el millor model educatiu perquè els alumnes adquireixen competència en L2?». La seva resposta fou que «La IL és el model potencial més ric per adquirir una L2». En explicar els perquès, Arnau va referir-se al descrèdit de la hipòtesi de l'edat òptima d'aprenentatge, ja que la recerca sembla apuntar cap a la superioritat cognitiva dels adults per a l'aprenentatge de L2. Les potencialitats de la IL primerenca, el model aplicat a Catalunya, radicarien més aviat en el fet que el parvulari permet la creació d'un entorn d'interacció molt ric, comparable al de l'adquisició de la L1, un entorn difícilment assolible en nivells superiors d'educació. A Catalunya, donada la proximitat de les dues llengües, les condicions per a l'èxit del PIL són bàsicament que es tracti de «parvularis de qualitat». Tanmateix, Arnau va assenyalar que convindria no limitar el model d'IL al model d'immersió primerenca i va remarcar la necessitat d'emfatitzar la formació dels mestres.

Per a *Josep M. Artigal* (Institut Europeu per a la Immersió Lingüística), l'evolució del PIL a Catalunya requereix clarificar què entenem per IL a Catalunya, ja que almenys algunes de les seves característiques –el baix nivell socio-cultural de molts alumnes, la barreja de parlants nadius amb castellanoparlants a les aules, la inclusió de parlants d'altres llengües– el diferencien de la IL al Canadà i a d'altres llocs. Aquesta clarificació serviria per esvaïr la impressió que els canvis en el PIL es produeixen per pressions polítiques i no pas per arguments psico-pedagògics. Va recalcar que la IL, quan es fa bé, funciona perquè *rep maternament* en L2 els infants, els en facilita l'aprenentatge amb estratègies pròpies de l'adquisició de L1 i pot arribar a beneficiar també l'aprenentatge de la L1.

Teresa Serra (mestra d'ensenyament primari), parlant des del punt de vista de la pràctica, va insistir en les diferències entre les maneres d'aplicar el PIL i els resultats segons els centres, els mestres, la zona d'ubicació, etc. Va assenyalar que el català esdevé llengua d'ús per a alguns alumnes només en els casos de contactes personals amb institucions o persones catalanoparlants. Segons un estudi, els alumnes d'IL que arriben a secundària opten per llibres en català però se solen relacionar en castellà amb els nous companys. Per a Serra, el PIL ha desenvolupat aspectes tècnics de la metodologia tals com la metodologia de racons, treball per tasques, vivència de les festes tradicionals catalanes. D'altra banda, el PIL s'enfronta a reptes seriosos: col·lectius importants de mestres que no dominen el català, inseguretats didàctica i pedagògica en general entre les darreres escoles a incorporar-se al PIL, i baix nivell sociocultural de la població diana d'aquest programa, que provoca que en alguns casos els alumnes de preescolar arribin de casa amb competència pobre en castellà.

La intervenció de *Maria Soliva* (assessora del SEDEC) va recordar l'entusiasme i la voluntat de formació dels primers mestres d'immersió, en primer lloc, i la voluntat de comunicar el projecte als pares. Aquestes condicions es posen en entredit quan la generalització del procés arriba a escoles en què no es poden garantir uns mínims de continuïtat, assessorament, etc. El PIL pot fer aflorar aleshores problemes interns i tensions latents de l'escola que s'atribueixen al mètode quan es deuen a d'altres motius. La imatge monolítica del PIL fa que sovint es percebi com una imposició aliena al centre; caldria assajar una autonomia més gran per a l'escola en la seva aplicació. Pel que fa a la innovació, Soliva afirmà que, malgrat que el PIL hagi comportat una càrrega innovadora, no es pot pas dir que l'escola a Catalunya actualment sigui moderna, ofereixi un model de qualitat o possibiliti un aprenentatge significatiu. Canviar l'escola exigeix enfrontar-se molt més seriosament amb la formació dels mestres. De fet, Soliva apunta que el PIL pateix en el pas de parvulari i cicle inicial a cicle mitjà entre altres coses per causa del canvi d'estil docent.

El debat posterior va estar dominat per les intervencions creuades dels diferents ponents, els quals van reprendre algunes de les qüestions apuntades al llarg de les exposicions. Així, Arenas va afirmar que la IL a Catalunya es definia com el programa pel qual es fa ensenyament en la llengua pròpia del sistema educatiu i de l'escola, amb durada fins als 10 anys, en centres amb 70% o més d'infants de llengua altra que el català. Arenas defensà les aportacions de PIL a la metodologia d'immersió, i recordà que els seus resultats s'avaluen cada any i els seus diversos aspectes són objecte d'estudi cada 5 anys. Els resultats fins a l'actualitat confirmen que no tenen resultats perjudicials per als infants, tot i que s'ha detectat una certa tendència a emfasitzar els coneixements lingüístics en detriment dels matemàtics.

Arnau va puntualitzar les afirmacions anteriors: els resultats educatius de l'alumnat del PIL són igual de bons que els de l'ensenyament en castellà, però això no implica que

ni l'un ni l'altre siguin qualitativament *bons*. Les condicions generals d'aquesta població, amb estímuls culturals molt reduïts, provoca resultats encara baixos que l'escola hauria d'incitar. D'altra banda, Arnau va alertar sobre la generalització excessiva del programa: en comptes de fer-ne un model de qualitat al qual aspirar, podria resultar el programa *normal* i de resultats baixos, la qual cosa li faria perdre prestigi.

La necessitat de definir amb més precisió la IL a Catalunya va ser represa per Artigal. A parer seu, no es pot parlar d'immersió amb els infants àrabs a Catalunya –la seva llengua no és d'estatus superior i ús general–; resulta poc clar que es mantingui l'opcionalitat del principi del PIL; cal definir la presència de la llengua de casa a l'escola. Caldria poder justificar aquestes modificacions des de perspectives psico-pedagògiques perquè no s'interpretin com el resultat de pressions polítiques. De tota manera, hi ha la sensació que aquests canvis responen bàsicament a la mentalitat de convertir l'escola en una mena de sant Jordi de la llengua, a la qual se li demanarien esforços que s'estalvien en altres àmbits. En aquest sentit, cal tenir clar que el PIL no és estrictament *la manera* de catalanitzar. La IL en general representa un punt de no-retorn en la història de la pedagogia: pretén superar el debat de si és millor l'ensenyament en L1 o en L2, afirmant que els dos poden resultar igual d'eficaços, i avançar cap al debat sobre la manera d'ensenyar millor en L1 o en L2.

La reunió va dedicar igualment atenció a d'altres temes relacionats amb la immersió. Així, es va comentar la dificultat de motivació d'una part del personal funcionari d'ensenyament, amb la qual cosa l'aplicació autònoma del PIL només podria recibir en un determinat tipus de centres, però no pas a tots. Arenas va comentar que les dades apuntaven cap al creixement percentual de l'ensenyament en català, tot i que, a causa de la baixada demogràfica, l'alumnat d'IL disminueix. Igualment, es va recordar que l'ensenyament en castellà està més estès als centres privats que als públics. De tota manera, Arenas mateix va expressar la seva preocupació davant de les dades estadístiques: cal entendre-les més com a tendències que no pas com a xifres exactes. Pel que fa als aspectes legals relacionats amb el desenvolupament del decret 362 de desenvolupament de la Llei de Normalització Lingüística, Arenas va aclarir que dins al moment només hi ha una interlocutòria que afirma que no s'han d'imposar dobles línies a les escoles segons la llengua, però que encara s'està a l'espera de la sentència del jutge. De tota manera, reconegué que calia plantejar-se com atendre els infants els pares dels quals exigissin ensenyament en castellà dins el marc de la nova escola, que introduirà la llengua estrangera abans que ara. Finalment, pel que fa al tractament del castellà, E. Boix va apuntar que, segons els resultats provisionals d'un estudi que ell dirigeix sobre famílies lingüísticament mixtes, hi ha entre alguns sectors una certa sensació que la posició del català a l'escola és molt ferma però que no s'ensenyava prou el castellà. En aquest sentit, es constata un desconeixement entre els pares, el qual exigeix l'actuació dels responsables del PIL.

F. XAVIER VILA i MORENO

* * *

Amb posterioritat a la sessió, Gentil Puig ha fet arribar a la Redacció aquest resum:

«1. La confusió existent actualment en la immersió lingüística, i a la qual es refereix insistentment i amb molta raó Artigal, és sens dubte motivada per la manca d'orienta-

ció política i d'indefinició pel que fa als objectius de cada fase d'un procés que va començar ara fa uns deu anys. La noció de *fase del procés* em sembla fonamental i podria aclarir aquesta confusió a condició de donar conceptes i objectius clarificadors que fins ara estan mancant lentament. Per exemple no sabem si anem cap a un *model qualitatiu* (Arau) o bé cap a un *model quantitatiu* (Arenas), ni quina relació exactament existeix a cada etapa amb la llengua del nen. Sabem poca cosa del tractament de la llengua castellana.

»2. Un altre aspecte molt important és el que fa referència al nivell sociocultural dels pares, que és molt diferent del que tenen els pares anglosaxons del Quebec. Aquesta diferència incideix directament en la manca de capitalització d'allò que en P. Bordieu anomena els «*béns culturals*», fenomen que, en la nostra situació, no pot produir-se de la mateixa manera. En efecte, a Catalunya, i en aquesta mateixa taula rodona s'ha comentat el baix nivell sociocultural dels pares i de «*nens socialment deprimits*». Aquest fet condiciona directament el que alguns especialistes anomenen el model català d'immersió lingüística.

»3. Finalment, un altre aspecte decisiu és el de la formació i especialització dels professionals de l'ensenyament i en definitiva de la qualitat necessària per aconseguir el principi d'*independència lingüística* (segons Cummings) entre el català i el castellà. No podem malauradament afirmar que la formació inicial i continuada sigui òptima i encara menys les condicions de treball dels professionals de l'ensenyament que molt sovint encara malden per aconseguir unes condicions pedagògiques dignes: és a dir «parvularis de qualitat», com ha reclamat Maria Soliva.»

GENTIL PUIG